

### a. Locurile de cult

Templul reprezenta la vechii egipteni, "locuinta" propriu-zisa a zeului. Aici se pastra statuia zeului si tot aici era asezat animalul sau sacru. Fara indoiala, in perioada de inceput a istoriei lor, egiptenii construiau "locuinte" modeste pentru zeii lor, acestea fiind uneori doar simple colibe impletite din nuiele de rachita si inchise cu un gard de pari. La intrare, pe doua prajini, erau atarnate insignele tribului si emblema zeului, sculptata in lemn. Mai tarziu s-au construit temple din piatra, de forma patrata si cu doua usi, asezate una in fata celeilalte, servind preotilor pentru a intra pe una si a iesi pe cealalta, cand purtau idolul in procesiune. Toate aceste temple din perioada de inceput a istoriei egiptene, fiind construite din materiale mai putin durabile, nu s-au pastrat in timp.

Templele din perioada urmatoare, insa, sunt constructii impresionante si multe dintre ele s-au pastrat foarte bine pana in zilele noastre. La templul propriu-zis se ajungea pe un asa-zis "drum al zeului, pe ale carui parti erau insiruiti sfinci inalti. Intregul asezamant al templului propriu-zis si spatiilor sale adiacente era inconjurat de un zid inalt din caramida. Intrarea era constituita dintr-o poarta flancata de doua turnuri inalte. In spatele portii se afla o curte larga inconjurata de coloane, in care, de cele mai multe ori, se gasea altarul. In continuare se afla o sala sustinuta de coloane de dimensiuni mari, unde aveau loc anumite ceremonii. In spate se afla templul central, respectiv incaperea unde se gasea statuia zeului. In aceasta incapere era complet intuneric; doar preotul avea acces la statuia zeului. Peretii si coloanele templului erau impodobite cu reliefuri si inscriptii, privind atat anumite ritualuri cultice cat si scene din luptele vitorioase ale regelui. Templele "solare", incepand cu dinastia a V-a, isi schimba putin structura arhitecturala. Ele dispuneau de curti deosebite, de dimensiuni mari, pe fundalul carora se inalta un obelisc care trecea drept resedinta zeului si simboliza acea "movila" primordiala pe care a aparut zeul primordial, cum ar fi, de pilda, in cazul obeliscului din Heliopolis, numit de egipteni "Benben". Data fiind grandoarea lor, aceste obeliscuri i-au impresionat deosebit de mult pe strainii veniti in Egipt. Assurbanipal a pus sa se transporte doua obeliscuri la Ninive, iar imparatii romani au dus mai multe obeliscuri la Roma si Bizant. Azi, in tot Egiptul, n-au mai

ramas decat patru sau cinci obeliscuri. In schimb, de-a lungul secolelor au fost transportate la Paris, Londra, Constantinopol si New York. Cele mai multe se afla la Roma, in numar de 12.

Amintim, de asemenea, faptul ca in Egiptul antic, atat templul cat si componentele sale aveau intotdeauna o semnificatie cosmica. De pilda, acoperisul simboliza bolta cereasca si era, prin urmare, ornamentat cu stele. Incaperea in care se afla statuia zeului simboliza orizontul de rasarit sau "movila" primordiala, locul de aparitie a zeului Soarelui. Iazul cu apa pentru purificari este asemanat cu Nun, apa primordiala.

Intre templele egiptene mai impunatoare amintim, in primul rand, celebrul templu imperial de la Karnak, consacrat lui Amon-Re, opera a doua milenii, deoarece construirea lui a fost inceputa in timpul dinastiei a XII-a si a continuat pana si pe timpul imparatilor romani. La fel de renumite sunt si templul inchinat zeitei Hathor de la Denderah, cel inchinat zeului Horus de la Edfu, sau Ramesseum-ul de la Luxor.

In apropierea fiecarui templu se afla, de obicei, un templu mai mic, numit mammisi, in care se presupunea ca se nascuse fiul marelui zeu al templului principal.

Mai amintim ca in timpul Regatului Nou s-au construit si temple sapate adanc in stanci sau doar lipite de cate un munte. Cele mai renumite sunt cele de la Ipsambul, din Nubia.

#### b. Sacerdotiul

In principiu, preotii egipteni erau impartiti in doua clase: preotii-mireni si preotii functionari ai templului. Preotii-mireni, care purtau numele de "cei puri", indeplineau, de fapt, alte functii in viata civila, dar slujeau cu randul o luna la templu. In istoria mai veche a Egiptului, aceasta categorie de slujitori constituia cea mai mare parte a sacerdotiului templelor, dar incepand cu perioada Regatului Nou, odata cu dezvoltarea unui sacerdotiu "de profesie", rolul lor s-a diminuat. De la acesti preoti-mireni se pretindea sa fie curati din punct de vedere cultic, adica sa se supuna purificarilor respective si, in plus, sa nu prezinte anumite defecte fizice. In plus, ei trebuiau sa aiba cunostinte elementare cu privire la ritualurile de cult.

In ceea ce-i priveste pe preotii-functionari, ei se supuneau unei alte categorii de exigente si aveau un alt statut. In primul rand, era

absolut obligatoriu sa provina din randul preotilor-mireni. Apoi, ei trebuiau sa prezinte un document, un certificat de confirmare a sexului, care in perioada elenistica se numea "dovada sexului". De asemenea, ei umblau totdeauna tinsi, rasi, depilati si nu aveau voie sa poarte decat imbracaminte din panza de in; erau supusi unor purificari rituale de doua ori pe zi si de doua ori pe noapte; erau obligati la abstinenta sexuala pe timpul cand erau de serviciu la templu si trebuiau sa se abtina de la consumul anumitor alimente – indeosebi peste – si sa se fereasca sa calatoreasca pe mare.

Dupa o serie intreaga de purificari, ei erau instalati la templu in functie, intr-un cadru festiv, oficial. Anumiti preoti aflati pe treapta ierarhica superioara aveau ca sarcina nu doar probleme culturale, ci si administrarea pamantului ce apartinea templului. Acesti mari-preoti erau deseori functionari regali si foarte frecvent de sange regesc, printi sau nobili.

O pozitie cu totul aparte in cult o ocupa regele. In reprezentarile simbolice sacrificiale, regele apare totdeauna stand in fata divinitatii, preotii fiind doar persoane secundare, care-l ajuta pe rege; atunci cand preotii apar singuri in fata zeului, se subliniaza ca sunt trimisi sau delegati de rege.

Preotii-functionari erau, la randul lor, impartiti in trei grupe principale. Treapta ierarhica superioara pare sa fi fost aceea a "servitorilor zeului". In templele mai mari, aceasta treapta era condusa de o "capetenie a servitorilor zeului". Ea ar putea fi desemnata, in fapt, ca Marele-preot. O treapta inferioara aceeaia a "servitorilor" era cea a "parintilor divini", care par sa fi fost o categorie de profeti, desi atributiile lor nu pot fi definite in detaliu. O a treia treapta era aceea a "celor curati". Totusi, atributiile in cadrul acestor trepte sacerdotale erau foarte diferite. De aceea consemnam si o serie de titluri sacerdotale care pot fi determinate doar partial sau chiar deloc. Amintim aici, de pilda, doar "lectorii", care aveau misiunea de a citi textele sacre in timpul serviciilor divine.

De asemenea, in serviciul templelor gasim si unele preotese. Cele mai multe dintre ele erau consacrate zeitelor Hathor si Isis, dar puteau foarte bine sa slujeasca si in cadrul cultului. In rest, foarte multe dintre ele erau legate de templu, fiind angajate ca dansatoare, cantarete sau muziciene. Dansul si muzica jucau,

fireste, un important rol in cadrul sarbatorilor mari, cand erau evocate si reactualizate prin mimica evenimentele mitice. In Teba exista si o "mare-preoteasa", privita ca "sotia lui Amon", care in perioada de decadere a Egiptului in ultimul mileniu i.Hr. a jucat un rol important ca simbol al mobilizarii si unitatii religioase si politice.

Numarul angajatilor templelor a crescut permanent. Astfel, intr-un cunoscut papyrus scris pentru Ramses al III-lea prin anul 1200 i.Hr., se consemneaza faptul ca templul imperial din Karnak, de pilda, avea in aceasta perioada un numar de 80.000 de angajati. Nu exista, practic, in istoria omenirii nici un alt templu sau lacas de cult care sa fi avut sau sa aiba un asa mare numar de angajati.

### c. Mantica si magia

Mantica a fost profesata pe scara larga de vechii egipteni. Astfel, Herodot consemneaza faptul ca egiptenii ghiceau viitorul unei persoane dupa luna si ziua in care s-a nascut, lunile si zilele anului fiind considerate de ei ca depinzand fiecare de cate un zeu. De asemenea, existau si nenumarate oracole, dintre care unele se bucurau de o mare reputatie. Cel mai vechi exemplu cu un asemenea oracol dateaza din perioada Regatului Nou. Regele Thutmosis al III-lea relateaza intr-o inscriptie provenind din aceasta perioada, cum zeul l-a privit in cadrul unei procesiuni, s-a oprit si l-a condus spre "locasul regelui", prin aceasta desemnandu-l ca rege.

Propriu-zis, consultarea oracolelor nu avea ca scop doar aflarea viitorului, ci-l ajuta pe cel ce le consulta sa-si conformeze viata voii zeilor. Se afla astfel parerea zeilor in probleme cum ar fi, de pilda, vinovatia sau nevinovatia, luarea unor decizii importante, vocatia preotilor etc.

Probabil, cel mai celebru oracol din istoria Egiptului antic a fost cel al lui Amon, situat in marea oaza care astazi se numeste Siuah. Aici existau peste o suta de preoti care slujeau la templu, iar Amon raspundea, prin gura celor mai batrani sau mai cu vaza dintre ei, la toate intrebarile care i se puneau. Acest oracol a ramas celebru pana cu vreo trei secole inainte de Hristos si a fost consultat chiar de Alexandru cel Mare, care a primit ca raspuns faptul ca avea sa cucereasca toate popoarele si religiile lumii.

Unele izvoare literare egiptene presupun ca ar fi existat, ocazional, si persoane particulare inspirate de zei, care puteau ghici viitorul. Astfel, intr-o lucrare datand, probabil, din timpul dinastiei a XII-a, se istoriseste faptul ca un preot pe nume Neferti prezisese o mare nenorocire, care a venit in timpul regelui Snefru. Regele il invita pe preot la sine pentru a afla de la el evenimentele viitoare. Cu acest prilej, Neferti ii relateaza despre o decadere totala de ordin social si ii descrie tara intr-o mare mizerie. In continuare, el ii prezice revenirea si refacerea tarii.

Textul acesta este, evident, un fel de vaticinium ex eventu. El descrie dezordinea sociala, politica si morala din prima perioada intermediara traversata de Egipt; apoi urmeaza refacerea ordinii in timpul lui Amenemhet I, din dinastia a XII-a. prin urmare, prezicerea lui Neferti prezinta o anume tendinta politica dar, in acelasi timp, presupune faptul ca se credea in posibilitatea unor asemenea preziceri, "profetii".

O situatie similara o intalnim in "Mustarea profetului Ipuwer", in care un barbat intelept se adreseaza unui rege, probabil ultimul rege al Regatului Vechi si ii prezice o perioada plina de nefericire si neliniste. Si aici este vorba, probabil, de descrierea nenorocirilor din prima perioada intermediara. Si tot la fel, intr-o inscriptie din perioada ptolemaica este prezentata o prezicere referitoare la foametea care va afecta Egiptul pe o perioada de sapte ani, in timpul regelui Zoser.

In ceea ce priveste magia, retinem in primul rand faptul ca insasi puterea misterioasa, prin care zeii puteau implini faptele lor supranaturale, se numea la vechii egipteni "hike", "magie", "putere supranaturala". Este sigur ca egiptenii nu delimitau prea mult "religia" de "magie", asa cum se intampla de obicei. In textele magice sunt invocati zeii, iar miturile despre zei servesc drept fundament pentru descantece. Textele mortilor, incepand cu Textele din piramide si pana la Cartea mortilor, cuprind o multime de formule magice, prin care cel raposat putea evita pericolele lumii de dupa moarte. De pilda, e suficient sa cunosti numele dusmanilor, pentru a te apara de ei. Sau, la fel de bine, printr-o anume formula magica te poti transforma intr-un zeu si poti dispune de puterile acestuia. Ca atare, aici este din nou vorba despre o interferenta, pana la identificare, a "religiei" cu "magia".

Exista o bogata literatura magica egipteana, in care este preamarita puterea magicienilor si in care sunt descrise acte de isprava ale unor zei si regi, realizate prin magie. Mai ales zeita Isis era considerata ca avand exceptionale puteri magice. In genere, zeii trebuiau sa se foloseasca de farmece si sa consume dintr-o bautura magica, pentru a-si putea mentine puterile si nemurirea. Din aceeasi putere gustau si regele si o anume clasa de preoti, dupa o initiere speciala.

Cultul egiptean era in totalitate impregnat de magie, toate rugaciunile rituale cuprinse in formule fixe si rostite cu o anume intonatie fiind considerate ca formule magice cu o putere hotaratoare asupra zeilor. De asemenea, cultul mortilor avea un pronuntat caracter magic, toate riturile sale avand ca scop transformarea celui decedat intr-un Osiris, prin puterea magica a formulelor ritualelor. Incoronarea regilor era si ea o lucrare magica de divinizare a acestora in adevaratul sens al cuvintului.

In popor, magia era practicata pe o scara foarte larga. De la nici un popor din vechime nu ne-au mai ramas atatea urme ale practicarii magiei ca de la egipteni. Foarte interesant este faptul ca, intotdeauna, la egipteni, intre mit si magie exista o legatura interioara foarte profunda. De pilda, ca mijloc de protectie impotriva bolii erau folosite, deseori, imagini ale lui Horus stand triumfator pe un crocodil. Intr-o inscriptie in piatra gasim texte magice potrivit carora cel muscat de un scorpion sau sarpe poate fi vindecat la fel cum Horus a fost vindecat prin formulele magice sau descantecele zeilor. Se cauta intotdeauna ajutor la un zeu care intr-un anumit mit a suferit ceva asemanator celui bolnav. Astfel, impotriva crocodililor, vechii egipteni se bizuiau pe Osiris, care fusese si el salvat din apa. Prin urmare, intamplarile din mit sunt reactualizate prin formula magica, asa incat vindecarea zeului se realizeaza din nou, inca o data, acum si aici, in cel bolnav.

Vechii egiptean practicau, de asemenea, si magia analogica. De exemplu, de multe ori erau confectionate din ceara figurine ale unor zei si oameni si asezate in locuinta dusmanului, pentru a-i paraliza mana acestuia. Sau, uneori, erau inscrise numele popoarelor inamice pe o oala, dupa care aceasta era sparta, crezandu-se ca distrugerea oalei atrage dupa sine si nimicirea dusmanilor.